

ΣΥΝΟΨΗ

ΣΕ ΕΝΑ ΔΙΑΡΚΩΣ μεταβαλλόμενο περιβάλλον αλληλεπικαλυπτόμενων κρίσεων, τα παραγωγικά συστήματα αντιμετωπίζουν σημαντικές διαρθρωτικές μετατοπίσεις που επηρεάζουν την απασχόληση και το εργατικό δυναμικό. Το βασικό ζήτημα της κρίσης των δεξιοτήτων και η ανάγκη για πρόσκτηση αλλά και ποιοτική αναβάθμιση δεξιοτήτων τοποθετούν τη Διά Βίου Μάθηση (ΔΒΜ), και την Επαγγελματική Εκπαίδευση και Κατάρτιση (ΕΕΚ) ειδικότερα, στο επίκεντρο του πολιτικού θεματολογίου σε υπερεθνικό και διεθνές επίπεδο. Η συζήτηση για την κρίση, την αναντιστοιχία και την προώθηση των δεξιοτήτων οριοθετεί εκ νέου το επιστημονικό πεδίο της ΔΒΜ ως χώρο πολιτικής (*policy space*) που παράγει το παρόν και διαμορφώνει το μέλλον και στο οποίο αναμένεται να στηριχθεί μια «επανάσταση δεξιοτήτων» για την πράσινη και ψηφιακή μετάβαση καθώς επίσης και για την ανάκαμψη από την πανδημία της COVID-19. Οι Ατομικοί Λογαριασμοί Μάθησης (ΑΛΜ) σχεδιάστηκαν και αναπτύχθηκαν με το σκεπτικό ότι το άτομο είναι αυτό το οποίο έχει τη δυνατότητα να καθορίσει τις εκπαιδευτικές του ανάγκες και να επιδιώξει ευκαιρίες μάθησης προκειμένου να καταστεί απασχολήσιμο. Στην πολιτική διαδρομή της αναθέρμανσης

του ενδιαφέροντος για τους ΑΛΜ, όπως αυτή οριοθετήθηκε στην παρούσα μελέτη, σκιαγραφείται ο κυρίαρχος «ενδυναμωτικός» πολιτικός Λόγος, σύμφωνα με τον οποίο το εργατικό δυναμικό έχει πλέον στη διάθεσή του εργαλεία που του παρέχουν δυνατότητες ανάπτυξης δεξιοτήτων καθ' όλη τη διάρκεια του βίου του. Η προβληματική μας καταδεικνύει ότι όταν η πολιτική έμφαση εστιάζεται στο εργαλείο χρηματοδότησης και αυτό διασυνδέεται με υποθέσεις και παραδοχές οι οποίες ξεπερνούν τα όριά του –η επανάσταση δεξιοτήτων στο πλαίσιο του Ευρωπαϊκού Θεματολογίου Δεξιοτήτων συσχετίζεται άμεσα με την επιστροφή των ΑΛΜ–, τότε ο χρηματοδοτικός μηχανισμός μετατρέπεται σε εργαλείο διακυβέρνησης του πεδίου της ΔΒΜ μέσω της αυτορρύθμισης των υποκειμένων και της επίταξης των ανισοτήτων.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΣΥΜΦΩΝΑ με το εμβληματικό επικαιροποιημένο Ευρωπαϊκό Θεματολόγιο Δεξιοτήτων για Βιώσιμη Ανταγωνιστικότητα, Κοινωνική Δικαιοσύνη και Ανθεκτικότητα (European Commission, 2020: 23), η Ευρωπαϊκή Επιτροπή (Ε.Ε.) καλεί τα κράτη-μέλη, καθώς και όλα τα ενδιαφερόμενα μέρη, σε δράση προκειμένου να επιτευχθούν «η ανάκαμψη της οικονομίας, η ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας της Ευρώπης σε παγκόσμιο επίπεδο και η προώθηση της πράσινης και ψηφιακής μετάβασης». Μέχρι το 2025 η Ε.Ε. θέτει μια «επανάσταση των δεξιοτήτων» στον πυρήνα των ευρωπαϊκών πολιτικών, στοχεύοντας στην πραγμάτωση του «δικαιώματος στη Διά Βίου Μάθηση» και στην «υλοποίηση της Αρχής 1 του Ευρωπαϊκού Πυλώνα Κοινωνικών Δικαιωμάτων¹» (European Commission, 2020: 23). Κατ' αυτόν τον τρόπο, αναδεικνύεται η σημαντικότητα των δεξιοτήτων –και των συ-

1. European Pillar of Social Rights in 20 principles [https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/economy-works-people/jobs-growth-and-investment/european-pillar-social-rights/european-pillar-social-rights-20-principles_en].

ναφών πολιτικών– ως σημείου αναφοράς για την επίτευξη της παραγωγικότητας, της ανταγωνιστικότητας και της μεγέθυνσης μέσω της –εκ νέου– οριοθέτησης του χώρου πολιτικής (policy space) της ΔΒΜ.

Σε υπερεθνικό και διεθνές επίπεδο, τονίζεται ότι πλέον η πρόοδος και η ευημερία των σύγχρονων κοινωνιών βασίζεται στην επένδυση στο ανθρώπινο κεφάλαιό τους, ενώ προκειμένου τα άτομα να επιβιώσουν και να επιτύχουν σε έναν διαρκώς μεταβαλλόμενο κόσμο αναπτύσσοντας τις δεξιότητές τους καθ' όλη τη διάρκεια του βίου τους, η οικονομία οφείλει να είναι βασισμένη στη γνώση (*knowledge-based*), με την εκπαίδευση και τη ΔΒΜ να αποτελούν βασικές συνιστώσες της οικονομικής πολιτικής (Bøyum, 2014· Murphy, 2014· Cedefop, 2022). Παράλληλα, σε εθνικό επίπεδο, και όπως αποτυπώνεται στην πρώτη ελληνικής εμπνεύσεως –σε αντίθεση με τις γνωστές από την ελληνική οικονομική κρίση εργαλειοθήκες του Οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ)– εργαλειοθήκη πολιτικών (Πισσαριδης, Βαγιανός, Βέττας, & Μεγήρ, 2020: 141-147), «η ελληνική αγορά εργασίας χαρακτηρίζεται από χαμηλή παραγωγικότητα και χαμηλή συμμετοχή», ενώ «περιθώρια για παρεμβάσεις υπάρχουν [...] μέσω της βελτίωσης των δεξιοτήτων του εργατικού δυναμικού. [...] στις σύγχρονες οικονομίες η απόκτηση δεξιοτήτων πραγματοποιείται καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής ενός ατόμου».

Στο πλαίσιο αυτό, για πρώτη φορά, ρητά και με σαφήνεια, αρθρώνεται πολιτικός Λόγος στο ανώτερο επίπεδο της Ε.Ε., ο οποίος τοποθετεί και νοσηματοδοτεί έναν –όχι καινοφανή– μηχανισμό χρηματοδότησης της ΔΒΜ ως

προμετωπίδα των πολιτικών που καλούνται να θεραπεύσουν τις παθογένειες των αλληλεπικαλυπτόμενων κρίσεων –της σοβούσας οικονομικής κρίσης, της μεταναστευτικής/προσφυγικής κρίσης και της πανδημικής κρίσης– που αντιμετωπίζει η Ευρωπαϊκή Ένωση. Ολοκληρώνοντας την παρούσα ενότητα, επιλέγουμε την παράθεση συγκεκριμένων αυτούσιων αποσπασμάτων των πολιτικών Λόγων της προέδρου της Ε.Ε., του αντιπροέδρου για την Προώθηση του Ευρωπαϊκού Τρόπου Ζωής μας και του επιτρόπου Απασχόλησης και Κοινωνικών Δικαιωμάτων, προκειμένου να καταδείξουμε τη σημαντικότητα των Ατομικών Λογαριασμών Μάθησης (ΑΛΜ) στο υπερεθνικό πολιτικό θεματολόγιο. Παράλληλα, αποτυπώνουμε την αναβίβαση των ΑΛΜ από μηχανισμό χρηματοδότησης σε μηχανισμό/εργαλείο πολιτικής στη διατομή του πλέγματος των υπερεθνικών πολιτικών για τη ΔΒΜ, την εργασία και την οικονομία στο πλαίσιο του Ευρωπαϊκού Θεματολογίου Δεξιότητων για Βιώσιμη Ανταγωνιστικότητα, Κοινωνική Δικαιοσύνη και Ανθεκτικότητα.²

Ερχόμαστε σήμερα με πολύ απτές, εμβληματικές πρωτοβουλίες. Είναι ιδιαίτερα ενδιαφέρουσες γιατί είναι νέες, σύγχρονες, αφορούν κάθε Ευρωπαίο και νομίζω ότι είναι εύκολο να κατανοηθούν. [...] Η προστιθέμενη

2. European Commission (2020). *Communication from the Commission to the European Parliament, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. European Skills Agenda for Sustainable Competitiveness, Social Fairness and Resilience* [COM(2020) 274 final, <https://ec.europa.eu/migrant-integration/sites/default/files/2020-07/SkillsAgenda.pdf>].

αξία της προσέγγισης των Ατομικών Λογαριασμών Μάθησης μας βοηθά να αντιμετωπίσουμε και να θεραπεύσουμε ορισμένες από τις παθογένειες που συνδέονται με την κατάρτιση στην Ευρώπη: έλλειψη κινήτρου, έλλειψη χρόνου, έλλειψη χρηματοδότησης (Μαργαρίτης Σχοινιάς, αντιπρόεδρος για την Προώθηση του Ευρωπαϊκού Τρόπου Ζωής μας).³

Κάθε άνθρωπος, κάθε πολίτης έχει το δικαίωμα να κατέχει έναν Ατομικό Λογαριασμό Μάθησης. Είναι επίσης σημαντικό να αλλάξουμε τη νοοτροπία, τη σχέση με την κατάρτιση. Έχουμε έναν χαμηλό αριθμό ανθρώπων στη Διά Βίου Μάθηση, και αυτοί που είναι ελάχιστα καταρτισμένοι, λαμβάνουν και ελάχιστη επανακατάρτιση (Nicolas Schmit, επίτροπος Απασχόλησης και Κοινωνικών Δικαιωμάτων).⁴

Θα ηγηθείς των εργασιών για την υλοποίηση και επικαιροποίηση του Θεματολογίου Δεξιοτήτων μας, με έμφαση στην αναγνώριση και κάλυψη των ελλειμμάτων δεξιοτήτων και στην υποστήριξη της πρόσκτησης νέων δε-

3. Συνέντευξη Τύπου της Ε.Ε. για την παρουσίαση των Συστάσεων Πολιτικής για τους Ατομικούς Λογαριασμούς Μάθησης και τα Μικροδιαπιστευτήρια, 10.12.2021 [<https://www.cedefop.europa.eu/en/news/european-commission-presents-proposals-individual-learning-accounts-and-microcredentials#group-details>].

4. Συνέντευξη Τύπου της Ε.Ε. για την παρουσίαση των Συστάσεων Πολιτικής για τους Ατομικούς Λογαριασμούς Μάθησης και τα Μικροδιαπιστευτήρια, 10.12.2021 [<https://www.cedefop.europa.eu/en/news/european-commission-presents-proposals-individual-learning-accounts-and-microcredentials#group-details>].

ξιοτήτων ως μέρος της δίκαιης μετάβασης. Θα πρέπει να διερευνήσεις την ιδέα των Ατομικών Λογαριασμών Μάθησης, για ανθρώπους σε ηλικία απασχόλησης, που δίνουν τη δυνατότητα για συσσώρευση δικαιωμάτων κατάρτισης και χρήση τους για κατάρτιση με διασφαλισμένη ποιότητα (Ursula von der Leyen, πρόεδρος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής).⁵

Η «αναγκαιότητα» των ατομικών σχημάτων μάθησης: Παγκοσμιοποίηση, πράσινη και ψηφιακή μετάβαση στο πλαίσιο της COVID-19

Σε ένα διαρκώς μεταβαλλόμενο περιβάλλον αλληλεπικαλυπτόμενων κρίσεων, οι σύγχρονες οικονομίες αντιμετωπίζουν σημαντικές διαρθρωτικές μετατοπίσεις που επηρεάζουν την απασχόληση και διαταράσσουν τα επιχειρηματικά μοντέλα και τα παραδεδεγμένα πρότυπα παραγωγής. Ειδικότερα, η οικονομική κρίση έχει συνδεθεί με «μαζική απώλεια εργασιών σε συγκεκριμένους τομείς», ενώ έχει συσχετιστεί με σημαντική «κάμψη της απασχόλησης για άτομα με χαμηλότερα προσόντα και δεξιότητες» και με «επέκταση της μακροχρόνιας ανεργίας από τα άτομα με χαμηλότερη εκπαίδευση, σε ένα ευρύ, πλέον, φάσμα εργαζομένων όλων των επιπέδων εκπαίδευσης» (Cedefop, 2018: 5). Παράλληλα, τα ποσοστά των μη τυπικά απασχολούμενων εργαζομένων έχουν

5. Επιστολή ανάθεσης καθηκόντων της προέδρου της Ε.Ε. Ursula von der Leyen προς τον επίτροπο Απασχόλησης και Κοινωνικών Δικαιωμάτων Nicolas Schmit.

αυξηθεί, ενώ πολλοί εξ αυτών αντιμετωπίζουν έναν κατακερματισμένο εργασιακό βίο με μεταβάσεις από την εργασία, στην ανεργία αλλά και σε διαφορετικές μορφές απασχόλησης (OECD, 2019a).

Επιπροσθέτως, η πανδημική κρίση αφήνει ήδη το αποτύπωμά της στις αγορές εργασίας, καθώς ανέδειξε και εδραίωσε για πολλές επιχειρήσεις τη δυναμική «ενός ευέλικτου επιγραμμικού/ψηφιακού εργατικού δυναμικού», σε βάρος της «πρόσληψης μόνιμου εργατικού δυναμικού το οποίο θα απασχολείται στις εγκαταστάσεις τους» (Cedefop, 2020: 2). Η νέα αυτή «κανονικότητα» θα συνεχίσει μεσοπρόθεσμα να επηρεάζει αρνητικά τις θέσεις εργασίας «που εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από τη φυσική εγγύτητα και την επαφή με άλλους ανθρώπους», διαμορφώνοντας έτσι συνθήκες κατά τις οποίες οι περιστασιακά απασχολούμενοι (gig workers) ή οι εργαζόμενοι βάσει του μοντέλου του πληθοπορισμού (crowd workers) αποτελούν πρότυπο για το «μοναχικό» εργασιακό μέλλον, μιας και απολαμβάνουν ένα «οιονεί πλεονέκτημα έδρας» σε σχέση με τους τυπικά απασχολούμενους (Cedefop, 2020: 1-2).

Αυτές οι προκλήσεις εγείρουν προβληματισμούς σε επίπεδο χάραξης πολιτικής, καθώς οι προαναφερθείσες κατηγορίες εργαζομένων δεν προστατεύονται επαρκώς από την αγορά εργασίας και τις κοινωνικές πολιτικές (OECD, 2019b). Αναλυτικότερα, οι μη τυπικά απασχολούμενοι και οι εργαζόμενοι με χαμηλό επίπεδο εκπαίδευσης είναι λιγότερο πιθανό να συμμετάσχουν σε δραστηριότητες ΔΒΜ σε σχέση με τους τυπικά απασχολούμενους (OECD, 2019b). Το βασικό ζήτημα της κρίσης και της

αναντιστοιχίας των δεξιοτήτων και η ανάγκη των εργαζομένων για πρόσκτηση νέων και αναβάθμιση των υπαρχουσών δεξιοτήτων τους (McGuinness, Pouliakas, & Redmond, 2017· Cedefop, 2018), τοποθετούν το πεδίο πολιτικής της ΔΒΜ, και την Επαγγελματική Εκπαίδευση και Κατάρτιση (ΕΕΚ) ειδικότερα, στο επίκεντρο του πολιτικού θεματολογίου σε υπερεθνικό και διεθνές επίπεδο.

Προς αυτή την κατεύθυνση, σε μια ενδιαφέρουσα χρονική αλληλεπικάλυψη στο τρίτο τέταρτο του 2019, προέκυψε σε επίπεδο Ε.Ε. και ΟΟΣΑ η ανανέωση του ενδιαφέροντος για την ιδέα των ΑΛΜ. Τον Σεπτέμβριο του 2019 η πρόεδρος της Ε.Ε. Ursula von der Leyen στην επιστολή ανάθεσης καθηκόντων προς τον επίτροπο Απασχόλησης και Κοινωνικών Δικαιωμάτων Nicolas Schmit, αναφέρεται ρητά στους ΑΛΜ ως βασικό εργαλείο για την υποστήριξη και ενίσχυση της συμμετοχής στη ΔΒΜ στο πλαίσιο της πρώτης Αρχής του Ευρωπαϊκού Πυλώνα Κοινωνικών Δικαιωμάτων⁶ με τίτλο «Εκπαίδευση, Κατάρτιση και Διά Βίου Μάθηση» και του Ευρωπαϊκού Θεματολογίου Δεξιοτήτων για Βιώσιμη Ανταγωνιστικότητα, Κοινωνική Δικαιοσύνη και Ισότητα⁷ (όπως αυτό αποτυπώθηκε το επόμενο έτος). Στη συνέχεια, τον Νοέμβριο του 2019, ο ΟΟΣΑ δημοσίευσε το κείμενο πολιτικής με τίτλο *Individual Learning Accounts: Panacea or Pandora's*

6. https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/economy-works-people/jobs-growth-and-investment/european-pillar-social-rights/european-pillar-social-rights-20-principles_el

7. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020DC0274&from=EN>

Box?, το οποίο έθεσε την απαραίτητη επιστημονική βάση για την κάλυψη – αλλά και πολιτική νομιμοποίηση, συναίνεση και σύγκλιση από το υπερεθνικό και διεθνές, στο εθνικό πλαίσιο (βλ. ενδεικτικά Bulle, 2011· Grek, 2013· Morgan & Shahjahan, 2014)– των κενών και των ασαφειών αναφορικά με τις διαθέσιμες πληροφορίες και γνώσεις για τους ΑΛΜ. Μέσα από εκτενή βιβλιογραφική επισκόπηση και μελέτη περιπτώσεων, το προαναφερθέν κείμενο πολιτικής συζητά ζητήματα σχεδιασμού και ανάπτυξης των ΑΛΜ ειδικότερα, και των Ατομικών Σχημάτων Μάθησης (ΑΣΜ) γενικότερα, προσφέροντας ουσιαστικά καθοδήγηση για τους υπεύθυνους χάραξης πολιτικής που θα επιλέξουν την υλοποίηση του χρηματοδοτικού μηχανισμού των ΑΛΜ (OECD, 2019c).

Οι ΑΛΜ εμφανίστηκαν τη δεκαετία του 1990 με βασική στόχευση την προώθηση της ατομικής επιλογής και ευθύνης των δικαιούχων στην προσπάθειά τους να «ψωνίσουν για υπηρεσίες κατάρτισης σε μια αγορά με πολλούς ανταγωνιστικούς παρόχους» (OECD, 2019b: 1). Παράλληλα, αυτή η διαδικασία σκόπευε στην ενίσχυση της «ποιότητας και της συνάφειας της παρεχόμενης κατάρτισης» και στη «βελτίωση της αποδοτικότητας» των παρόχων (OECD, 2019b: 1). Ένα ιδιαίτερα σημαντικό πλεονέκτημα των ΑΛΜ είναι η σύνδεσή τους με το άτομο και όχι με μια συγκεκριμένη εργασία ή έναν εργοδότη – η ιδιότητά τους δηλαδή να παρέχουν φορητά δικαιώματα κατάρτισης τα οποία παραμένουν σε ισχύ κατά τις μεταβάσεις του ατόμου σε άλλες εργασίες με ίδια ή με διαφορετικές μορφές απασχόλησης (OECD, 2019b). Ωστόσο, μέχρι την πρόσφατη αναθέρμανση του ενδιαφέρο-

ντος, και με εξαίρεση τη δημοσίευση του Cedefop (2009) με τίτλο *Individual Learning Accounts*, η οποία βασίστηκε στο ομώνυμο σεμινάριο του Cedefop που έλαβε χώρα στη Θεσσαλονίκη τον Ιανουάριο του 2008, τα δεδομένα σχετικά με τη λειτουργία και την αποτελεσματικότητα των ΑΛΜ ήταν σχετικά περιορισμένα. Σύμφωνα μάλιστα με τον ΟΟΣΑ (OECD, 2019b: 1), παρά τις ολιγάριθμες μελέτες σχετικά με το θέμα, οι ΑΛΜ συχνά παρουσιάζονται ως «πανάκεια» για σειρά προκλήσεων – σε επίπεδο χάραξης πολιτικής– ορισμένες από τις οποίες παρουσιάσαμε και στην παρούσα υποενότητα.

Διά Βίου Μάθηση, πολιτικές δεξιοτήτων και μηχανισμοί χρηματοδότησης: Το πλαίσιο της προβληματικής

Με τη Στρατηγική της Λισαβόνας,⁸ το Μνημόνιο για τη Διά Βίου Μάθηση (European Commission, 2000) και την Ανακοίνωση της Επιτροπής σχετικά με την Πραγμάτωση μιας Ευρωπαϊκής Περιοχής Διά Βίου Μάθησης (European Commission, 2001), η Ε.Ε. τοποθέτησε τη ΔΒΜ στις προτεραιότητες του πολιτικού της θεματολογίου. Σε εκείνη την πολιτική και χρονική συγκυρία οι ΑΛΜ προσεγγίστηκαν ως πιθανό μέσο για την ενίσχυση των γνώσεων και των δεξιοτήτων των ευρωπαίων πολιτών (Cedefop, 2009). Παρά την αρνητική εμπειρία της αρχικής υλοποίη-

8. European Council (2000). *Presidency Conclusions*. Lisbon, 23-24 March [http://www.europarl.europa.eu/summits/lis1_en.htm?text-Mode=on].

σης των ΑΛΜ στην περίπτωση της Αγγλίας (Lee, 2010) – μάλιστα το Εργατικό Κόμμα προσέγγισε τους ΑΛΜ ως «πολιτική ναυαρχίδα» της μεταρρυθμιστικής του ατζέντας όταν εξελέγη το 1997, ωστόσο τελικά η συγκεκριμένη πολιτική πρωτοβουλία τερματίστηκε το 2001 εν μέσω πλήθους καταγγελιών για κακοδιαχείριση δημόσιων πόρων (Lee, 2009: 18)– το συγκεκριμένο χρηματοδοτικό εργαλείο της ΔΒΜ θεωρήθηκε κίνητρο για την ενθάρρυνση ατόμων που εγκαταλείπουν πρόωρα την εκπαίδευση ή έχουν χαμηλότερα προσόντα προκειμένου να συμμετάσχουν σε δραστηριότητες κατάρτισης (Cedefop, 2009).

Ειδικότερα, μετά το Νέο Ξεκίνημα για τη Στρατηγική της Λισαβόνας⁹ (2005), το Ψήφισμα του Συμβουλίου της 15ης Νοεμβρίου 2007 «για τις νέες δεξιότητες για νέες θέσεις εργασίας»,¹⁰ και σε μια περίοδο που τα ερευνητικά δεδομένα έδειχναν την ανάγκη για καλύτερη πρόγνωση των αναδυόμενων δεξιοτήτων και των πιθανών αναντιστοιχιών στις ευρωπαϊκές αγορές εργασίας λόγω των «διαρκών μετατοπίσεων της απασχόλησης στον τομέα των υπηρεσιών και των εργασιών υψηλής έντασης γνώσης» (Cedefop, 2008: 85-86), πολλά κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης προώθησαν –από κοινού χρηματοδοτούμενες– πρωτοβουλίες εκπαίδευσης και κατάρτισης (Cedefop, 2009). Οι ΑΛΜ αποτέλεσαν τέτοιες πρωτοβου-

9. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52005DC0024&from=EN>

10. Council Resolution of 15 November 2007 on the new skills for new jobs. (2007). *Official Journal*, C 290, 1-3 [CELEX: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32007G1204\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32007G1204(01))].

λίες για πολλές χώρες προς την επίτευξη της ενεργοποίησης του εκπαιδευόμενου και την προώθηση της ελεύθερης επιλογής του (Cedefop, 2009). Προς αυτή την κατεύθυνση, το 2008, το Cedefop διοργάνωσε το σεμινάριο με τίτλο *Individual learning accounts: an incentive for financing continuing vocational education and training*, στο οποίο συμμετείχαν ειδικοί του πεδίου και διαμορφωτές πολιτικής από την Ε.Ε., τον Καναδά και τις ΗΠΑ (Cedefop, 2009). Στη συγκεκριμένη συνάντηση παρουσιάστηκαν βέλτιστες και καινοτόμες πρακτικές, αναλύθηκαν ζητήματα και προκλήσεις που συνδέονταν με το *modus operandi* των ΑΛΜ, αλλά και στρατηγικές για τη βελτίωση και εξάπλωση του εργαλείου στο πλαίσιο της ΔΒΜ (Cedefop, 2009).

Στο σημείο αυτό είναι σημαντικό να αναφέρουμε ότι στην πρώτη εκείνη περίοδο, η οποία αδρομερώς οριοθετείται χρονικά από την αρχική σύλληψη των ΑΛΜ μέχρι την προαναφερθείσα πρωτοβουλία του Cedefop, τα όρια μεταξύ των ΑΛΜ και των vouchers ήταν συγκεχυμένα, με αποτέλεσμα η αναφορά σε ΑΛΜ να παραπέμπει –τις περισσότερες φορές– στο σχήμα χρηματοδότησης των vouchers¹¹ (Szovics, 2009). Στην επόμενη δεκαετία, και παρά τις πολιτικές πρωτοβουλίες που αναδείχθηκαν παραπάνω, οι ΑΛΜ υποχώρησαν στο πολιτικό θεματολόγιο της Ε.Ε. Παρά τις όποιες συζητήσεις για την υλοποίηση ΑΛΜ με στόχο την άρση των ανισοτήτων και την ενίσχυση της

11. Η ανάδειξη αυτής της σύγχυσης και η ανάλυση των διαφορών μεταξύ ΑΛΜ και vouchers ακολουθεί στο Κεφάλαιο 2 με τίτλο «Ατομικοί Λογαριασμοί Μάθησης: Μια συστηματική ανασκόπηση».

ΕΕΚ στο πλαίσιο των πολιτικών για την προώθηση της ΔΒΜ, τα vouchers ήταν τελικά τα εργαλεία που επιλέχθηκαν για την πραγμάτωση της κυρίαρχης ρητορικής περί ευελιξίας, ανταγωνισμού, αποδοτικότητας και ελευθερίας επιλογής (Γούλας, Καλογεράκης, & Ζάγκος, 2021). Η μόνη εξαίρεση «πραγματικής» υλοποίησης ΑΛΜ ήταν το σχήμα *Compte Personnel de Formation* (CPF) της Γαλλίας το οποίο λειτουργεί από το 2015 (OECD, 2019c: 3).

Στην τρέχουσα συγκυρία, οι δεξιότητες του ανθρώπινου δυναμικού μονοπωλούν τον δημόσιο διάλογο και εντοπίζονται στο υψηλότερο επίπεδο του πολιτικού θεματολογίου σε υπερεθνικό και διεθνές επίπεδο (Λιντζέρης, 2017). Η συζήτηση για την κρίση, την αναντιστοιχία και την προώθηση των δεξιοτήτων οριοθετεί εκ νέου – προς μια «ωφελιμιστική/εργαλειακή» προσέγγιση από το λίκνο έως το τέλος του βίου» (Kumar, 2018: 613)– το επιστημονικό πεδίο της ΔΒΜ ως χώρο πολιτικής (policy space) που παράγει το παρόν και διαμορφώνει το μέλλον (βλ. Lawn & Grek, 2012), και στο οποίο αναμένεται να στηριχθεί μια επανάσταση δεξιοτήτων για την πράσινη και ψηφιακή μετάβαση καθώς επίσης και για την ανάκαμψη από την πανδημία της COVID-19 (OECD, 2015· Cedefop, 2020· Cedefop, 2022). Αναλυτικότερα, η πρόγνωση του Cedefop (2018) αναφέρει ότι μέχρι το 2025 περίπου το 48% από όλες τις ευκαιρίες απασχόλησης στην Ευρώπη, θα πρέπει να καλύπτεται από πτυχιούχους τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Επιπροσθέτως, η *European Skills and Jobs Survey* (ESJS) κατέδειξε ότι το «85% των εργασιών στην Ευρωπαϊκή Ένωση χρειάζονται τουλάχιστον βασικές ψηφιακές δεξιότητες» (Cedefop, 2018: 5).

Παρά την αναγκαιότητα που αποτυπώνουν τα παραπάνω δεδομένα, η δυσκολία να βρεθούν εργαζόμενοι με τις κατάλληλες δεξιότητες ή να καλυφθούν οι κενές θέσεις εργασίας αποτελεί σταθερή επωδό των εργοδοτών (Cedefop, 2018). Για τους περισσότερους εργοδότες τα ελλείμματα δεξιοτήτων αποδίδονται σε «έλλειμμα σκληρών ή ήπιων δεξιοτήτων και εργασιακής εμπειρίας» (Cedefop, 2018: 39). Μάλιστα, το 2017, το 15,7% των νέων ηλικίας 15 έως 29 ετών με χαμηλά προσόντα, βρισκόταν εκτός απασχόλησης, εκπαίδευσης ή κατάρτισης ενώ το ποσοστό για τους συνομήλικούς τους με υψηλότερο επίπεδο εκπαίδευσης ήταν 9,6% (Cedefop, 2019: 1). Παράλληλα, το ποσοστό ανεργίας των ενηλίκων μεταξύ 25 έως 64 ετών με χαμηλά προσόντα –στην Ευρωπαϊκή Ένωση των 28 κρατών-μελών– ήταν 13,9% όταν το αντίστοιχο ποσοστό ανεργίας των συνομηλίκων τους με υψηλό επίπεδο προσόντων ήταν 4,2% (Cedefop, 2019: 1). Οι περιορισμένες δεξιότητες, οι οποίες συνήθως συσχετίζονται με αντίστοιχα χαμηλά ή καθόλου προσόντα και επιφέρουν κοινωνικό και οικονομικό τίμημα σε ατομικό και συλλογικό επίπεδο (Cedefop, 2019), καθιστούν αναγκαία τη διαφοροποίηση των εκπαιδευτικών και κοινωνικών πολιτικών των κρατών-μελών της Ε.Ε. προκειμένου να μην βρεθούν «στα πρόθυρα της κοινωνικής ευπάθειας εκατομμύρια ευρωπαίοι πολίτες» (Ζάγκος, Γούλας & Παϊζης, 2021: 67· Cedefop, 2015b).

Προς αυτή την κατεύθυνση, η Ε.Ε. με αφετηρία το Νέο Θεματολόγιο Δεξιοτήτων για την Ευρώπη για την Ενίσχυση του Ανθρώπινου Δυναμικού, της Απασχολησιμότητας και της Ανταγωνιστικότητας (European Commis-

sion, 2016) και, εν συνεχεία, με το Ευρωπαϊκό Θεματολόγιο Δεξιοτήτων για Βιώσιμη Ανταγωνιστικότητα, Κοινωνική Δικαιοσύνη και Ανθεκτικότητα (European Commission, 2020), εμφατικά αναγνωρίζει τον κεφαλαιώδη ρόλο της ΔΒΜ στην επίτευξη των στόχων της Ε.Ε. Ειδικότερα, μέχρι το 2025, η Ε.Ε. θέτει τους ακόλουθους «φιλόδοξους ποσοτικούς στόχους με βάση υφιστάμενους δείκτες» (European Commission, 2020: 18-19): Αρχικά, «120 εκατομμύρια ενήλικοι στην Ε.Ε. (το 50% του ενήλικου πληθυσμού) θα πρέπει να συμμετέχουν κάθε χρόνο σε μαθησιακές διαδικασίες». Παράλληλα,

14 εκατομμύρια ενήλικοι με χαμηλά προσόντα (ο αριθμός αυτός αντιστοιχεί στο 30% αυτής της ομάδας) στην Ε.Ε. θα πρέπει να συμμετέχουν κάθε χρόνο σε μαθησιακές διαδικασίες· δύο εκατομμύρια άτομα που αναζητούν εργασία ή ένας στους πέντε θα πρέπει να έχουν πρόσφατη μαθησιακή εμπειρία. Ο αριθμός αυτός αντιστοιχεί σε περίπου 40 εκατομμύρια μαθησιακές δραστηριότητες για την εν λόγω ομάδα κατά την πενταετή περίοδο [με την παραδοχή ότι η μέση διάρκεια μαθησιακών δραστηριοτήτων ανέρχεται σε τρεις μήνες]· 230 εκατομμύρια ενήλικοι πρέπει να διαθέτουν τουλάχιστον τις βασικές ψηφιακές δεξιότητες, αριθμός που καλύπτει το 70% του ενήλικου πληθυσμού της Ε.Ε. (European Commission, 2020: 18-19).

Οι παραπάνω στόχοι θα παρακολουθούνται στο πλαίσιο του Ευρωπαϊκού Εξαμήνου¹² και τα σχετικά δεδομένα

12. <https://www.consilium.europa.eu/el/policies/european-semester/>

θα δημοσιεύονται στην ετήσια κοινή έκθεση για την απασχόληση και θα χρησιμεύουν ως αναλυτική βάση για πιο εστιασμένες ανά χώρα συστάσεις σχετικά με τις δεξιότητες, την εκπαίδευση και την κατάρτιση (European Commission, 2020: 19).

Στο συγκεκριμένο πλαίσιο, περίπου 13 έτη μετά την αρχική πρωτοβουλία του Cedefop, η Ε.Ε. διοργάνωσε διήμερο συνέδριο για τους ΑΛΜ στις 4-5 Μαρτίου 2021 με τίτλο *High-level forum on individual learning accounts, online conference*. Στόχος της συγκεκριμένης πρωτοβουλίας ήταν η ανάδειξη των ΑΛΜ ως λύσης στο ζήτημα της περιορισμένης συμμετοχής των ενηλίκων σε διαδικασίες επανεκπαίδευσης και αναβάθμισης δεξιοτήτων (European Commission, 2021a). Παράλληλα, συζητήθηκαν τα «διδάγματα» από προηγούμενες προσπάθειες ατομικών δικαιωμάτων κατάρτισης, όπως αυτά αποτυπώθηκαν από σχετικές έρευνες (OECD, ILO κ.λπ.) (European Commission, 2021a: 6). Τέλος, αναλύθηκαν «παραδείγματα σχετικών πρωτοβουλιών» με «έμφαση στην εμπλοκή των κοινωνικών εταίρων και του ιδιωτικού τομέα» και επιχειρήθηκε σύνδεση με συναφείς πολιτικές πρωτοβουλίες (π.χ. την πιστοποίηση ή τη μεταρρύθμιση της Συνεχιζόμενης Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης - ΣΕΕΚ).

Το φόρουμ συγκέντρωσε σχεδόν 800 συμμετέχοντες από 48 χώρες, ενώ μεταξύ άλλων συμμετείχαν εκπρόσωποι των κοινωνικών εταίρων, της βιομηχανίας, των επιχειρήσεων, Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων (ΜΚΟ), παρόχων εκπαίδευσης και κατάρτισης, εθνικών δημόσιων φορέων, διεθνών Οργανισμών καθώς επίσης ερευνητές